

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

2015-02-18
1 (20)

Dnr 2013:00121 61-2013:20

Redovisning av uppdrag om att genomföra fortbildningsinsatser för att förbättra kvaliteten inom studie- och yrkesvägledningen samt uppdrag om att ta fram en fortbildningsinsats för studie- och yrkesvägledare i gymnasieskolan.

Härmed delredovisas, enligt regleringsbrev för 2014, uppdrag om att genomföra fortbildningsinsatser för att förbättra kvaliteten inom vägledningen¹. Här slutredovisas också uppdraget om att ta fram en fortbildningsinsats för studie- och yrkesvägledare i gymnasieskolan för att minska etableringssvårigheter som unga med funktionsnedsättningar möter på arbetsmarknaden². Enligt regleringsbrevet ska uppdragen redovisas samlat.

1. Inledning

Skolverket har 2005 och 2007 på uppdrag av regeringen genomfört utvärderingar om studie- och yrkesvägledningens organisation³ och om studie- och yrkesvägledningens kvalitet i grundskolan⁴. Myndigheten för skolutveckling fick i uppdrag av regeringen att genom riktade insatser stärka kvaliteten i studie- och yrkesvägledningen. Uppdraget avslutades av Skolverket 2009⁵. Vidare har Statens Skolinspektion 2013 genomfört en kvalitetsgranskning på studie- och yrkesvägledningen i grundskolan⁶. Erfarenheterna från granskningarna visade bl. a att styrningen och ledningen av studie- och yrkesvägledningen behöver stärkas. Det var tydligt att vägledningen på många håll var en lågt prioriterad verksamhet.

Skolinspektionen beskriver i sin rapport från kvalitetsgranskningen:

¹ Regleringsbrev för 2014, U2013/2908/S, uppdrag 28.

² Regleringsbrev för 2014, U2013/2908/S, uppdrag 29.

³ Skolverket (2005). Utvärdering av vägledning inom det offentliga skolväsendet.

⁴ Skolverket (2007). Kvalitetsgranskning av studie- och yrkesorientering inom grundskolan.

⁵ Skolverket (2009). Kvalitet i studie- och yrkesvägledning – hela skolans ansvar. Västerås: Liber distribution.

⁶ Skolinspektionen (2013). Studie- och yrkesvägledning i grundskolan, Kvalitetsgranskningsrapport.

”Förändrade behörighetsregler till gymnasieskolan innebär att elevernas val är mer komplexa och får mer långsiktiga konsekvenser än tidigare. Eleverna behöver i tid sätta sig in i de många studievägarna i gymnasieskolan som kan vara svåra att överblicka. God och välgrundad information inför gymnasievalet är viktigt för att eleverna ska kunna göra väl underbyggda val och förstå konsekvenserna av dessa. Eleven ska kunna lita på att studie- och yrkesvägledningen inte styrs av olika särintressen t.ex. när en viss föreslagen utbildning har en organisatorisk koppling till den skola som eleven går i eller till företag och organisationer som skolan samarbetar med. Snabb utveckling på arbetsmarknaden gör att det är svårt att förutse villkoren i arbetslivet och skaffa sig kunskaper om alla yrken. Detta ställer krav på att skolan utvecklar elevernas förmåga att fatta beslut om framtida studie- och yrkesval. En god vägledning stödjer eleven i att utforska, identifiera och formulera sina intressen och möjligheter och därigenom komma fram till individuella val beträffande studie- och yrkesvägar. För att eleverna ska ges möjlighet att träna förmågor som att kunna välja och se konsekvenserna av sina val, utveckla självkännedom och ta eget ansvar och att kunna söka och sortera information är det viktigt att studie- och yrkesvägledningen är en verksamhet som löper genom elevernas skolor från tidig ålder. Genom vägledning, information och undervisning har även skolan möjlighet att bidra till att vidga elevens perspektiv och bidra till att de upptäcker andra yrkesområden än de som de redan känner till genom sin bakgrund.”

Regeringen konstaterade i budgetpropositionen för 2013 att det finns behov av en kvalitetsförbättring av studie- och yrkesvägledningen. Vidare menade regeringen att den snabba reformeringen av utbildningsväsendet skapar behov av särskilda kompetensutvecklingsinsatser för att höja kvaliteten i studie- och yrkesvägledningen. Enligt regeringens bedömning borde information och vägledning vara utformad så att alla elever får en helhetsbild över vilka utbildningsmöjligheter som finns för att kunna göra väl underbyggda val. Särskilt viktigt ansågs detta vara för elever som av olika skäl har svårt att orientera sig i utbildningssystemet och inte har föräldrar som kan hjälpa dem. Till sist konstaterade regeringen att studie- och yrkesvägledare kontinuerligt behöver utveckla sin kompetens för att upprätthålla och utveckla kvaliteten inom vägledningen.

Uppdragen

Uppdragen är givna i regleringsbrev för 2013 och pågår mellan 2013 och 2016.

Enligt uppdragen ska Skolverket:

- 1) Genomföra fortbildningsinsatser för främst studie- och yrkesvägledare för att förbättra kvaliteten inom vägledningen. Verket ska vid behov samråda med övriga berörda skolmyndigheter. Fortbildningsinsatserna ska inriktas mot att utveckla studie- och yrkesvägledningen med särskilt fokus på ökade kunskaper om arbetsmarknaden. Fortbildningen ska vidare främst gälla studie- och yrkesvägledningen inom grundskolan men kan också omfatta t.ex. gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning. Fortbildningen ska inriktas mot att studie- och yrkesvägledningen ska utvecklas t.ex. när det gäller

att förmedla kunskaper om vilka delar av arbetsmarknaden där brist respektive överskott av arbetskraft kan förväntas uppstå i framtiden och i vilken utsträckning det finns möjligheter att få ett arbete direkt efter gymnasieexamen. Arbetet ska ske i samråd med Arbetsförmedlingen.

- 2) Efter samråd med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Hjälpmedelsinstitutet⁷ ta fram en fortbildningsinsats för studie- och yrkesvägledare i gymnasieskolan. Fortbildningsinsatsen ska särskilt inriktas på hur man kan minska de etableringssvårigheter som unga med funktionsnedsättningar möter på arbetsmarknaden samt på det stöd från olika myndigheter som ungdomar kan få. De berörda myndigheterna ska genomföra utbildningarna gemensamt.

I denna redovisning ges en beskrivning av vilka insatser som genomförts och vilka som planeras att genomföras.

Med väl underbyggda val minskar risken för avhopp och felval och fler unga kan gå vidare till högre studier och arbete. Vikten av kvalitet i studie- och yrkesvägledning kan inte nog understrykas. Livslång vägledning är också viktig för att åstadkomma bättre balans mellan utbud och efterfrågan av kompetenser på arbetsmarknaden.

Det första årets arbete med ovanstående uppdrag präglades av kunskapsinhämtning, utformande av insatser, uppstart och att en rad aktiviteter påbörjades⁸. Det andra året har också inneburit planering och ett intensivt genomförande med många utåtriktade kontakter och insatser. Skolverket samråder med lärosäten, ett forskarnätverk, ett myndighetsnätverk för vägledningsfrågor, Sveriges kommuner och landsting (SKL), Vägledarföreningen och har intensifierat arbetet tillsammans med de regionala kompetensplattformarna⁹ samt har samrått med verksamma vägledare och fackliga företrädare. De pågående Europeiska socialfondsprojekt (ESF-projekt) inom väglednings- och entreprenörskapsområdet där Skolverket deltagit i spridningskonferenser har avslutats. Ett arbete med att undersöka möjligheten att få ESF-medel för den nya programperioden 2014-2017 för delar av projektet har påbörjats.

De huvudsakliga kritikområdena som Skolinspektionen identifierade i sin kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledning i grundskolan 2013, har varit vägledande i formandet av insatserna under 2014:

- Det finns omfattande brister i skolors och huvudmäns arbete med att planera och följa upp studie- och yrkesvägledningen.

⁷ Hjälpmedelsinstitutet upphörde 1 maj 2014 och verksamheten gick över till Myndigheten för delaktighet.

⁸ Redovisning av regeringsuppdrag: Dnr 2013:00121 61-2013:20.

⁹ Landets 21 Kompetensplattformar finns i huvudsak i alla län. De är regeringsuppdrag och syftet med uppdraget är att få bättre kunskap och översikt gällande utbud av utbildningar och behov av kompetens inom regionen samt öka samverkan avseende kompetensförsörjning och utbildningsplanering i respektive region.

- Eleverna får inte studie- och yrkesvägledning kontinuerligt under sin utbildning och studie- och yrkesvägledningen betraktas inte som hela skolans ansvar.
- Skolorna arbetar inte aktivt för att motverka begränsningar i elevernas studie- och yrkesval utifrån kön, social eller kulturell bakgrund.

Efter kvalitetsgranskningen har Skolinspektionen stärkt granskningen av studie- och yrkesvägledningen i sin regelbundna tillsyn i alla skolformer. Tillsynen omfattar såväl huvudmannens som skolenhetens ansvar.

2. Insatser och stödmaterial

Inom de aktuella uppdragen genomför Skolverket flera olika fortbildningsinsatser. Vissa är riktade till alla skolformer och vissa i huvudsak till grundskolan:

- Kurser, riktade till studie- och yrkesvägledare, skolledare och lärare.
- Konferenser med huvudmän, skolledare, vägledare och lärare som målgrupp.
- Stödmaterial utformade för lärare och studie- och yrkesvägledare.

2.1 Fortbildningskurser

Inom ramen för uppdraget att genomföra fortbildningsinsatser för att öka kvaliteten i studie- och yrkesvägledningen har Skolverket genomfört ett antal kurser.

De fyra kurser som erbjöds under 2013 har också erbjudits under 2014. Kurserna riktar sig till alla aktuella skolformer¹⁰. Malmö högskola har erbjudit alla fyra kurser och Stockholms universitet två. Kurserna har riktat sig till studie- och yrkesvägledare, skolledare och lärare. Kurserna har erbjudits kontinuerligt varje termin.

I dialog med verksamma vägledare, skolledare och de lärosäten som erbjuder grundutbildningen för studie- och yrkesvägledare har utbudet utökats med ytterligare en kurs om vägledning i ett mångkulturellt och fleretniskt samhälle.

Syftet med samtliga kurser är att stärka studie- och yrkesvägledningen genom att öka kunskapen om området och skapa verktyg för utveckling.

¹⁰ Studie- och yrkesvägledning gäller för skolformerna grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, kommunal vuxenutbildning, särskild utbildning för vuxna och utbildning i svenska för invandrare. Skolverkets Allmänna råd för studie- och yrkesvägledning SKOLFS:2013:180

Tabell 1. Kurser, utbildningsanordnare och antal deltagare 2013

Kurs	Malmö högskola	Stockholms universitet
Arbetsmarknadskunskap	41 deltagare	45 deltagare
Genusmedveten vägledning*	19 deltagare	Erbjöds inte
Kvalitet i studie- och yrkesvägledning	30 deltagare	36 deltagare
Studie- och yrkesvägledning i ny tid	28 deltagare	Erbjöds inte
TOTALT 199 deltagare		

*) Denna kurs redovisas även inom Jämställdhetsuppdraget.

Tabell 2. Kurser, utbildningsanordnare och antal deltagare 2014

Kurs	Malmö högskola	Stockholms universitet
Arbetsmarknadskunskap	42 deltagare	22 deltagare
Fleretnisk/mångkulturell vägledning	21 deltagare	79 deltagare
Genusmedveten vägledning*	38 deltagare	Erbjöds inte
Kvalitet i studie- och yrkesvägledning	67 deltagare	40 deltagare
Studie- och yrkesvägledning i ny tid	42 deltagare	Erbjöds inte
TOTALT 351 deltagare		

*) Denna kurs redovisas även inom Jämställdhetsuppdraget¹¹.

För att få genomslag i verksamheterna är kravet att skolledare deltar vid uppstart och avslutning av kurserna om kvalitet i studie- och yrkesvägledningen och arbetsmarknadskunskap. Deltagandet sker i grupper från samma verksamhet. Kurserna har ett processinriktat arbetssätt med få campusförlagda träffar. Deltagarna utgår från sin vardagspraktik och gör planer för fortsatt arbete efter avslutad kurs. Kurserna pågår i ungefär ett halvår.

Kurserna *Studie- och yrkesvägledning i ny tid* och *Fleretnisk/mångkulturell vägledning* har liknande upplägg som de övriga kurserna men det ställs inte krav på att delta i grupp. Kursen *Genusmedveten vägledning* ger 7,5 hp och den kräver inte heller att man

¹¹ U2011/7067/S, U2011/263/(delvis), U2012/3983/S, U2012/3266/S, U2012/1362/S, U2012/492/S, U2013/5044/S, U2012/7365/S

deltar i grupp. Från och med 2015 utökas utbudet med att Umeå universitet erbjuder kurser om olika förutsättningar, behov och möjligheter i skola och yrkesliv samt om karriärvägledningsteorier.

I utvärderingarna framkommer att deltagarna anser att kurserna i de allra flesta fall varit givande och upplevts inspirerande och värdefulla för vidare arbete på hemmaplan. Olika önskemål och utvecklingsbehov för studie- och yrkesvägledning har också framförts i utvärderingarna. Bland annat betonar man behovet av fortbildning inom alla skolformer och för olika yrkeskategorier i skolan.

I utvärderingarna av kursen *Kvalitet i studie- och yrkesvägledningen* framkommer t.ex. att deltagarna finner det mycket värdefullt att tillsammans med kollegor genomföra ett projekt för att utveckla kvalitet i verksamheten. Det är värt att notera att kursdeltagarna särskilt värdesatt att skolledare deltagit i kursen.

2.2 Konferenser för att öka övergångar till arbetslivet för elever med funktionsnedsättning

Inom uppdraget om att ta fram en fortbildningsinsats för studie- och yrkesvägledare i gymnasieskolan – med särskilt fokus på unga med funktionsnedsättningar – har projektet genomfört 13 konferenser under 2013 och 2014.

Tillsammans med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Hjälpmedelsinstitutet genomförde Skolverket sju konferenser runt om i landet under 2013. Målgruppen var studie- och yrkesvägledare i gymnasieskolan, men även lärare samt studie- och yrkesvägledare inom vuxenutbildningen och gymnasiesärskolan välkomnades. Syftet med konferenserna var att öka kunskapen om funktionsnedsättningar för att underlätta övergången mellan skola och arbetsliv för elever i gymnasieskolan med funktionsnedsättningar. Utvärderingarna från deltagarna visade att konferenserna var uppskattade och att det finns ett stort behov av ökad kunskap inom området. Deltagarna efterlyste mer kompetenshöjande insatser och uttryckte att rektorer och gymnasiechefer i högre grad behöver förstå vikten av att veta vilket elevunderlag skolan har. Detta för att kunna ge alla elever rätt slags stöd.

Utifrån erfarenheter från genomförda insatser 2013 har Skolverket under 2014 tillsammans med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Myndigheten för delaktighet genomfört ytterligare sex konferenser på olika platser i landet. Målgruppen som bjöds in var främst studie- och yrkesvägledare, lärare, skolledare och annan personal på gymnasieskolan men också andra yrkesverksamma inom området.

Konferensen erbjöd fördjupad kunskap om några olika neuropsykiatriska funktionsnedsättningar med fokus på förmågor och motivation. Exempel från praktiken samt arbetslivet ingick också i programmet för att visa på positiva erfarenheter. Skolverket hade vid samtliga 13 konferenser köpt in informations- och fördjupningsmaterial som delades ut till deltagarna.

Tabell 3. Konferenser – ”Från gymnasieskola till arbetsliv med funktionsnedsättningar”, orter och antal deltagare 2013

Ort	Antal deltagare
Arlanda	64
Göteborg	120
Karlstad	43
Malmö	125
Stockholm	207
Umeå	92
Örebro	66
TOTALT 717 deltagare	

Tabell 4. Konferenser om Från gymnasieskola till arbetsliv med funktionsnedsättningar, orter och antal deltagare 2014

Ort	Antal deltagare
Arlanda	221
Göteborg	238
Falun	88
Malmö	129
Skellefteå	71
Östersund	69
TOTALT 816 deltagare	

Konferenserna har besökts av många olika yrkeskategorier, vilket de medverkande myndigheterna har sett som positivt. Ett stort antal deltagare har varit lärare och studievägledare från gymnasieskolan men även skolledare, arbetsterapeuter, apl-utvecklare, verksamhetsutvecklare, specialpedagoger, kuratorer, utbildningssamordnare och arbetslivssekreterare med flera har deltagit. Sammanlagt 816 personer har deltagit 2014 och utvärderingarna har visat att deltagarna i stort varit nöjda. Det framkommer att det finns behov av verktyg och stöd för att motivera arbetsplatser att ta emot elever med funktionsnedsättningar. Skolverket har under året påbörjat ett arbete med att ta fram ett stödmaterial för gymnasieskolan och apl-utvecklare. Materialet beräknas bli klart under våren 2015.

Konferensdeltagarna framhöll att studie- och yrkesvägledning är viktig för studiemotivationen för alla elever, men särskilt för elever med funktionsnedsättningar. Den samlade bilden visar på vikten av tid och på att all personal i skolan behöver ökad kunskap om elever med funktionsnedsättningar. Utvärderingarna pekar också på att det finns ett stort behov också inom grundskolan för liknande utbildningsdagar för att stärka kunskapen om elever med funktionsnedsättningar.

2.3 Konferenser för att öka kunskapen om vägledning och utvecklingsstörning

I samverkan med Arbetsförmedlingen och Specialpedagogiska skolmyndigheten har Skolverket också genomfört tre konferenser om utveckling av studie- och yrkesvägledning för elever med utvecklingsstörning. Innehållet i konferenserna berörde studie- och yrkesvägledning och arbetsplatsförlagt lärande (apl) samt skolans stöd till eleven i övergången till arbetslivet. Målgrupperna var studie- och yrkesvägledare, apl-samordnare och rektorer.

I samband med konferenserna spreds bland annat ett nytt informationsmaterial om studie- och yrkesvägledning inom skolformerna gymnasiesärskolan och särskild utbildning för vuxna (särvox)¹². Totalt deltog 276 personer.

Tabell 5. Konferenser "Studie- och yrkesvägledning för elever med utvecklingsstörning", orter och antal deltagare

Ort	Antal deltagare
Göteborg	67
Malmö	56
Stockholm	153
TOTALT 276 deltagare	

I utvärderingen av konferenserna framkom att insatserna i stor utsträckning har inspirerat deltagarna och hjälpt till att identifiera utvecklingsområden. Konferenserna har också bidragit till nätverksskapande.

Flera utvecklingsbehov och önskemål som berör såväl grund- och gymnasiesärskolan som särvox lyftes fram i utvärderingen:

- Vikten av att se studie- och yrkesvägledningen i ett brett perspektiv som förutom studie- och yrkesvägledare också omfattar huvudmän, rektor och lärare.
- Det behövs stöd och insatser för utveckling av studie- och yrkesvägledning inom grundsärskolan.
- Övergångarna behöver bli bättre för eleverna från grundsärskolan till gymnasiesärskolan/gymnasieskolans yrkesintroduktionsprogram.
- Arbetet med att ordna apl-platser med tydlig ämneskoppling för samtliga elever i gymnasiesärskolan behöver utvecklas liksom samarbetet med företag och arbetsliv.
- Samverkan mellan skolan, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och socialtjänsten kring individer med utvecklingsstörning behöver förbättras.

¹² Skolverket (2014). *Studie- och yrkesvägledning inom gymnasiesärskolan och särskild utbildning för vuxna*. Informationsmaterial.

Signalerna i utvärderingarna har beaktats i planeringen av insatser under 2015.

2.4 Enkät SYV-barometern

I samarbete med Skolverket genomförde Ungdomsbarometern hösten 2013 en enkätundersökning med studie- och yrkesvägledare, SYV-barometern. Skolverkets syfte var att underlätta regionernas planering av insatser och att få en bred nationell bild av studie- och yrkesvägledningens roll och verksamhet och därmed underlag för utformning av kommande insatser. Skolverket deltog i utformandet av frågorna, medfinansierade undersökningen och var en länk till landets kompetensplattformar som ansvarade för distributionen till studie- och yrkesvägledarna i respektive region. Ungdomsbarometern tog fram regionala rapporter till var och en av de 18 regioner som deltog i enkäten samt en nationell rapport.

Ca 40 procent av studie- och yrkesvägledarna uppgav att det fanns tydliga mål och en röd tråd för studie- och yrkesvägledningen och att denna ingick i det systematiska kvalitetsarbetet på skolan. Drygt hälften ansåg att de får det stöd de behöver av sin skolläda. Endast 30 procent uppgav att de samverkade med lärare i stor eller ganska stor utsträckning.

Enkäten visar att en stor del av studie- och yrkesvägledarna upplever sig ha stora brister när det gäller kunskaper om efterfrågan på arbetsmarkanden. Dock anger endast en fjärdedel att de önskar kompetensutveckling om efterfrågan på den regionala och nationella arbetsmarknaden medan över hälften prioriterar kompetensutveckling om vägledningsmetodik.

Resultatet av enkäten presenterades vid en konferens för företrädare för de regionala kompetensplattformarna på Skolverket den 19 mars 2014. Sammanfattningsvis visar enkäten att vägledningsfrågorna behöver stärkas, men också att man i flera regioner har börjat arbeta mer systematiskt för att stärka vägledningsfrågorna. Den regionala rapporten utgör underlag för regionerna för att identifiera utvecklingsområden i syfte att stärka studie- och yrkesvägledningen i sin region.

2.5 Stödmaterial

Ett stödmaterial för lärare på grundskolan har tagits fram¹³. Materialet syftar till att stödja och stimulera arbetet med att integrera studie- och yrkesvägledning i undervisningen och utgår från kursplanernas centrala innehåll. Stödmaterialiet har distribuerats i tryckt format till landets alla grundskolor. Under året har också filmer tagits fram som illustrerar hur lärare kan arbeta med studie- och yrkesvägledning i undervisningen. Stödmaterialiet och filmerna finns på skolverket.se/syv. De utgör även verktyg i det utbildningspaket som lärare runt om i landet deltar i, se vidare 2.6 nedan.

¹³ Skolverket (2014) *Studie- och yrkesvägledning i undervisningen, fem lärande exempel från grundskolan*. Stödmaterial.

Utöver detta stödmaterial kommer ytterligare två stödmaterial att bli klara senast i april 2015. Det ena stöd materialet – med inriktning mot genusmedveten vägledning – tas fram av Malmö högskola. Det andra stöd materialet handlar om vägledning för elever med olika funktionsnedsättningar och ska vara ett stöd främst riktat till skolan och arbetslivet. Båda stödmaterialen kommer att finnas både i tryckt form och tillgängligt på Skolverkets webbplats.

2.6 Ett utbildningspaket för grundskolan– att stärka kunskapen om arbetsmarknaden

Av Skolverkets uppdrag framgår att fortbildningen i första hand ska riktas till grundskolan:

”... fortbildningen ska inriktas mot att studie- och yrkesvägledningen ska utvecklas t.ex. när det gäller att förmedla kunskaper om vilka delar av arbetsmarknaden där brist respektive överskott av arbetskraft kan förväntas uppstå i framtiden och i vilken utsträckning det finns möjligheter att få ett arbete direkt efter gymnasieexamen....”

Hur arbetsmarknadens behov kommer att se ut när elever som idag går i grundskolan gör sitt inträde i arbetslivet är mycket svårt att förutse. Med stor säkerhet kommer arbetsmarknaden att förändras och det kommer även fortsättningsvis att vara viktigt att ha en fullföljd gymnasieutbildning.¹⁴ Eleverna behöver rustas för att hantera återkommande val eftersom många kommer att behöva byta inriktning under sitt yrkesliv. Inom flera yrkesområden kommer det framöver att råda stor brist på arbetskraft med yrkesutbildning¹⁵. Det är därför viktigt att stärka kunskapen om vilka möjligheter de gymnasiala yrkesprogrammen erbjuder. Alla elever ska ha möjlighet att göra väl underbyggda val utifrån sina intressen och styrkor. En del i den processen är att alla program är kända och valbara alternativ för elever som söker till gymnasieskolan.

Skolverket har i samarbete med Arbetsförmedlingen tagit fram ett utbildningspaket för lärare och studie- och yrkesvägledare, i syfte att stärka arbetet med att integrera studie- och yrkesvägledning i alla ämnen under hela skolgången¹⁶. Målgruppen är grupper av lärare, samt studie- och yrkesvägledare och skolläda, främst i grundskolan. I arbetet med att ta fram utbildningspaketet har även deltagare från andra skolformer deltagit, då material och exempel går att anpassa till olika förutsättningar. Skolverket genomför utbildningspaketet i nära samarbete med Arbetsförmedlingen, landets regioner/län och universitet/högskolor.

¹⁴ För betydelsen av att ha en fullföljd gymnasieutbildning för att bli etablerad på arbetsmarknaden, se *Vad ungdomar gör efter gymnasieskolan*, rapport 411, Skolverket 2014.

¹⁵ *Trender och prognoser om utbildning och arbetsmarknad*, Statistiska centralbyrån 2014.

¹⁶ www.skolverket.se/syv

Figur 1. En bild över presentationen av Utbildningspaketet

Utbildningspaketet – alla vinner på väl underbyggda val!

- Arbetsgrupper med främst lärare (skolledare samt studie- och yrkesvägledare)
- Professionell handledning av lärosäten mellan utbildningsdagarna
- Gruppuppgift: Ta fram exempel på upplägg i undervisningen

Skolverket

Syftet med Utbildningspaketet:

- Att utveckla exempel på undervisning med koppling skola-arbetsliv och med utgångspunkt i det centrala innehållet i ämnena kursplanerna.
- Att stärka eleverna att kunna göra väl underbyggda val för fortsatta studier och framtida arbete samt att utveckla en förmåga att hantera återkommande val.
- Att visa på vinsterna med att integrera studie- och yrkesvägledning i undervisningen och hur man kan arbeta systematiskt och långsiktigt.
- Att öka kunskapen om arbetsmarknaden.
- Att utveckla kontakten med det omgivande närsamhället.

Utbildningen innebär deltagande vid två utbildningsdagar med några månaders mellanrum, och vid tre-fyra handledningstillfällen mellan utbildningsdagarna. Skol-

verket har träffat överenskommelser med fem olika lärosäten¹⁷ som handleder grupperna mellan utbildningsdagarna.

Utbildningsdagarna har i stor utsträckning genomförts i samarbete med de regionala kompetensplattformarna runt om i landet i syfte att uppnå en regional förankring och geografisk spridning. De har ofta väl fungerande kontakter med kommuner och fristående skolor i sin region och det är smidigt för Skolverket att planera och genomföra arbetet i samverkan med 21 regioner istället för direkt med kommuner och fristående skolor.

Under hösten har Skolverket tillsammans med Arbetsförmedlingen genomfört den första utbildningsdagen i en pilotomgång på sju orter i landet. Vid samtliga tillfällen utom vid ett, i Upplands-Bro, har deltagarna kommit från flertalet kommuner i ett län/en region.

Tabell 6. Utbildningspaketet, orter och antal deltagare

Ort	Antal deltagare
Bollnäs	149
Borås	51
Göteborg	58
Halmstad	49
Luleå	105
Skövde	33
Upplands-Bro	101
TOTALT 546 deltagare	

Samtliga lärarlag har påbörjat handledning med ett lärosäte, som besöker varje grupp minst två gånger och handleder på distans ytterligare två gånger mellan de båda utbildningsdagarna.

Under våren 2015 kommer de sju orter som påbörjat utbildningen under hösten 2014 att ha sin andra utbildningsdag, då arbetslagen ska dela med sig av sina undervisningsmaterial. Skolverket, Arbetsförmedlingen, de regionala kompetensplattformarna och det regionala arbetslivet deltar och medverkar på olika sätt under den dagen. Parallellt kommer ytterligare regioner att ha sin första utbildningsdag under våren. Några av dem kommer också att ha sin andra dag under våren 2015, medan andra har sin andra utbildningsdag under hösten 2015.

Skolverket har under hösten 2014 besökt några utbildningsorter i syfte att följa upp handledningen. Uppföljningsbesöken fortsätter under våren 2015.

¹⁷ Göteborgs universitet, Högskolan i Halmstad, Karlstads universitet, Mälardalens högskola och Umeå universitet för 2014. I februari 2015 tillkommer även Malmö högskola.

Intresset för att delta i Utbildningspaketet är stort runt om i landet. Mellan tio och 15 regioner har lämnat intresseanmälningar om att få starta och delta under 2015. Regionerna representeras i huvudsak av de regionala kompetensplattformarna. Samverkan med plattformarna beskrivs mer under avsnitt 3, Samverkan.

Då efterfrågan är stor i flera regioner i landet och Skolverket har därför påbörjat en förstudie om vad det kan innebära om Skolverket under kommande programperiod ansöker om ESF-medel för att ha större möjligheter att svara mot den efterfrågan som finns för att delta i Utbildningspaketet.

Skolverket har träffat avtal med en extern utvärderare för att utvärdera pilotomgången av Utbildningspaketet. De har påbörjat arbetet med att följa och utvärdera insatsen i de sju deltagande regionerna. De har tagit fram en enkät till samtliga deltagare och planerat för besök på ett antal orter för att intervjua deltagande grupper. Utvärderingen ska vara klar och rapporteras till Skolverket i december 2015.

2.7 BRUK¹⁸

Som ett led i att utveckla skolornas kvalitetsarbete har Skolverket omarbetat självskattningsverktyget BRUK. Verktyget tar sin utgångspunkt i styrdokumentet. BRUK för studie- och yrkesvägledning inom alla skolformer har nu utvecklats. Syftet är att synliggöra processen och resultaten i verksamheten så att studie- och yrkesvägledning blir en del i det systematiska kvalitetsarbetet.

2.8 Webbinarier

Skolverket medverkade hösten 2013 i Skolinspektionens webinarium om kvalitetsgranskningen av studie- och yrkesvägledning i grundskolan¹⁹. Skolverket informerade i det sammanhanget om de kommande allmänna råden, olika insatser för att stärka studie- och yrkesvägledningen samt svarade på frågor.

Under 2014 har Skolverket genomfört tre webbinarier. Det första genomfördes i februari och handlade om de allmänna råden och olika insatser på vägledningsområdet. Det andra genomfördes tillsammans med Universitets- och högskolerådet (UHR) i mars och handlade bl.a. om tillträdesregler och övergångsbestämmelser och genomfördes under våren. Syftet var även att rätta ut eventuella frågetecken för studie- och yrkesvägledare i samband med att den första generationen elever avslutade kommunal vuxenutbildning på gymnasienivå och gymnasieskolan inom GY11. Det tredje genomfördes i december och handlade om vägledning i gymnasiesärskola och särskild utbildning för vuxna. Samtliga av dessa webbinarier finns att ta del av på Skolverkets webbplats²⁰. Samtliga webbinarier har varit välbesökta.

¹⁸ Skolverkets webbaserade verktyg för självskattnings av verksamhetens olika delar. BRUK står för Bedömning, Reflektion, Utveckling och Kunskap.

¹⁹ [skolinspektionen.se/sv/Beslut-och-rap-](http://skolinspektionen.se/sv/Beslut-och-rapporter/Publikationer/Granskningsrapport/Kvalitetsgranskning/Studie--och-yrkesvagledning-i-grundskolan/)

[poter/Publikationer/Granskningsrapport/Kvalitetsgranskning/Studie--och-yrkesvagledning-i-grundskolan/](http://skolinspektionen.se/sv/Beslut-och-rapporter/Publikationer/Granskningsrapport/Kvalitetsgranskning/Studie--och-yrkesvagledning-i-grundskolan/)

²⁰ www.skolverket.se/syv

I samband med att stödmaterialet om genusmedveten vägledning publiceras i april 2015, planeras för ett webinarium tillsammans med Malmö högskola.

2.9 Föreläsningar och workshops

Skolverket får förfrågningar om att medverka i olika sammanhang kopplat till att öka kunskapen om och skapa intresse för studie- och yrkesvägledningen i olika skolformer. Projektet har föreläst och hållit workshops i olika sammanhang, såsom exempelvis Yrkes-SM, Vägledarföreningens årskonferens, olika ESF-projekts konferenser, de regionala kompetensplattformarnas konferenser samt en rad kommuner och sammanslagningar av kommuner.

3. Samverkan

3.1 Kompetensplattformarna

I landet finns 21 Kompetensplattformar, i huvudsak i alla län. De är regeringsuppdrag sedan 2010 och syftet med uppdraget är att få bättre kunskap och översikt gällande utbud av utbildningar och behov av kompetens inom regionen samt öka samverkan avseende kompetensförsörjning och utbildningsplanering i respektive region.

Projektgruppen har tidigare identifierat de regionala kompetensplattformarna (se fotnot 5) som viktiga för att nå rektorer, huvudmän och skolpolitiker med information om styrning och ledning av studie- och yrkesvägledning samt de nya allmänna råden. Under 2013 samlade Skolverket representanter från landets 21 kompetensplattformar till en gemensam kunskapsdag. Många av plattformarna har identifierat vägledningsfrågorna som centrala ur ett kompetensförsörjningsperspektiv. Syftet är att långsiktigt stärka det regionala samarbetet kring vägledning i olika sammanhang.

I mars 2014 samlade Skolverket representanter från kompetensplattformar till ännu en gemensam dag då projektgruppen berättade om det kommande Utbildningspaketet och Skolverkets utbildningsavdelning informerade om utbildningar inom yrkesutbildningsområdet. Under dagen presenterade också Ungdomsbarometern resultatet av SYV-barometern.

Skolverket har varit samtalspart vid Tillväxtverkets fördelning av medel till plattformarna, gällande ansökningar med inslag av studie- och yrkesvägledning. Under 2014 har Skolverket löpande haft kontakt med olika kompetensplattformar i syfte att forma regionala insatser inom studie- och yrkesvägledning, framför allt i samband med administrationen av Utbildningspaketet. Skolverket har också deltagit i två av kompetensplattformarnas nationella kunskapsdagar samt varit värd och moderator för ytterligare en dag. Vidare har Skolverket föreläst vid flera av kompe-

tensplattformarnas regionala sammankomster och haft löpande kontakt med olika plattformar i syfte att forma regionala insatser inom studie- och yrkesvägledning.

Under tiden som arbetet med regeringsuppdragen pågått har ett ökat intresse för Skolverkets satsningar från rektorer och huvudmän visat sig. Framförallt har utbildningspaketen mötts av stor efterfrågan, större än vad som är möjligt att tillmötesgå. Önskemål om Skolverkets medverkan i kurser och konferenser har också ökat märkbart. Trots det ökande intresset har det visat sig svårt att få rektorer och beslutsfattare som är ansvariga för att organisera verksamheten att själva delta i kurser och konferenser. Skolverket arbetar därför också med att utveckla kontakterna med de regionala kompetensplattformarna. På många håll har kompetensplattformarna utifrån sitt kompetensförsörjningsuppdrag utvecklat kanaler med nätverk för både rektorer och förvaltningstjänstemän.

3.2 Forum för nationell samverkan med andra myndigheter

När regeringen 2007 beslutade att Sverige skulle vara med i European Lifelong Guidance Policy Network (ELGPN), hade vägledningsfrågorna utgjort ett område för samverkan inom EU i huvudsak sedan 2001 i samband med en OECD rapport²¹. I många länder togs nationella riktlinjer fram och nationella råd för samverkan bildades runt 2004-2005. Sverige var inte aktiv i dessa vägledningssammanhang före 2007. Sverige skiljer sig från många länder dels i uppdelning av ansvarsområden mellan olika myndigheter och dels i den långtgående decentraliseringen.

Under 2012 etablerades ett nationellt myndighetsnätverk för att samverka om gemensamma frågor som rör studie- och yrkesvägledning, såsom begrepp, samverkan kring olika utbildningsnivåer och mellan utbildning och arbetsliv. Myndigheterna har t.ex. resonerat om vilka dokument som tagits fram inom ELGPN och som är värdefulla att översätta till svenska. Nätverket består av 11 myndigheter²² samt SKL och har träffats vid fyra tillfällen under 2014.

Nätverket ser en rad olika frågor att fortsatt samverka om, såsom:

- en gemensam beskrivning av det svenska vägledningssystemet
- en referensgrupp som mottagare för olika EU-initiativ inom vägledning
- samla bilden av vad som görs inom vägledningsområdet
- diskutera och hitta konkreta lösningar för hur samverkan mellan utbildningsnivåer samt mellan utbildning och arbetsmarknad kan bli bättre
- att hitta former för kvalitetssäkring och utvärdering inom vägledningsområdet, bl.a. när det gäller samhällsnyttan och effekterna av vägledning.

²¹ Career Guidance and Public Policy – Bridging the Gap

²² Arbetsförmedlingen, Folkbildningsrådet, UHR/Euroguidance, Malmö högskola, SKL, Skolinspektionen, Skolverket, Stockholms universitet, SPSM, Umeå universitet och Yrkeshögskolemyndigheten.

Nätverket har också börjat titta på hur de olika myndigheterna arbetar med vägledning och validering.

3.3 Ett nationellt forskarnätverk

Skolverket är representerat i ett nationellt forskarnätverk för studie- och yrkesvägledningsfrågor, Forskarnätverket karriärutveckling och vägledning (KAV). Nätverkets övergripande syfte är att fungera som en arena för utbyte av forskning mellan närbelägna forskningsfält och forskare avseende karriärutveckling, övergångar mellan skola och arbete samt karriärvägledning från grundskola till arbetsliv.

Vid nätverksträffarna får Skolverket värdefull input, möjlighet att resonera om insatser och delta i seminarier samt resonera om frågor från det europeiska policy-nätverket ELGPN.

3.4 Samverkan med ESF²³-projekt

Runt om i landet har flera ESF-projekt med syfte att stärka studie- och yrkesvägledningen pågått och avslutats under 2014. Erfarenheterna från i första hand de två största projekten, ett i Göteborgsregionen och ett i Småland visar bl. a. att styrning och ledning av studie- och yrkesvägledningen är viktig för att få genomslag och rektors betydelse har här lyfts fram, liksom vikten av kontinuitet. Detta stämmer väl överens med vad som framkommit i Skolinspektionens granskning och Skolverkets tidigare erfarenheter och tas tillvara för kommande planering av insatser inom Skolverkets projekt.

3.5 Samverkan inom Skolverket

Projektets uppdrag och genomförande har beröringspunkter med flera uppdrag inom alla skolformer på Skolverket, såsom ökat intresse för yrkesutbildning, kvalitetsutveckling inom sfi, särskilt stöd i olika skolformer, Utbildningsinfo.se, informationskampanj för yrkesprogrammen, samråd med styrgruppen för Skola-arbetslivfrågor och att vara representant i YA-delegationens²⁴ samrådsgrupp.

3.6 Kommunikation

För att fånga intresset och nå såväl studie- och yrkesvägledare som rektorer och huvudmän har en rad kommunikationsinsatser genomförts. Skolverkets webbplats har utvecklats och kompletterats med riktade utskick och annonsering, främst i fackpress.

I samband med att Arbetsförmedlingens presskonferens i januari 2015 om ”Var finns jobben” medverkade också Skolverket för att berätta om vikten av studie- och yrkesvägledning och rapporten om vad unga gör efter gymnasieskolan.

²³ Europeiska socialfonden

²⁴ Delegationen för arbetsplatslärande vid yrkesintroduktionsanställningar

4 Studiebesök i Finland

Under december 2014 genomförde projektgruppen en studieresa till Finland, i första hand för att få en bild av arbetet med studie- och yrkesvägledning i grundskolan och hur detta är reglerat.

I den nya finska läroplanen som träder i kraft 2016 stärks vägledningen ytterligare, bland annat genom ett ökat fokus på elevernas motivation och förstärkt arbete med CMS (Career Management Skills)²⁵.

I Finland finns nationella och generella kriterier för god vägledning, som arbetas om och anpassas utifrån lokala förutsättningar. Utöver det finns studie- och yrkesvägledning reglerat i läroplanen och är integrerat i undervisningen. Studie- och yrkesvägledning i undervisningen har en vidare innebörd än i Sverige och omfattar t.ex. också självkännedom, studieteknik och inlärningsstilar, men även livs- och yrkesplaner, prao och kunskaper om yrkeslivet. Varje skola har en egen plan, men studie- och yrkesvägledning ska vara integrerad i undervisningen i årskurs 1-6 och i årskurs 7-9 är ca 80 timmar schemalagda.

Enligt en analys av resultaten i en frivillig del av PISA-undersökningen 2012 som 22 OECD-länder deltog i, anger de finska eleverna att de har goda kunskaper om sig själva och hur de ska planera för sin framtid²⁶. Sverige deltog inte i undersökningen.

Enligt Utbildningsstyrelsen²⁷ i Finland gör eleverna väl underbyggda val till gymnasieskolan och yrkesutbildning anses attraktivt. Hälften av eleverna väljer yrkesinriktad utbildning och hälften studieförberedande utbildning. Det är också lätt att byta moment mellan de båda inriktningarna. Alla utbildningar ger grundläggande behörighet för vidare studier och det sker få avhopp från gymnasieskolan.

Skolverket reflekterade över att studie- och yrkesvägledning i Finland ofta är en väl tilltagen resurs och att man arbetar med tidiga insatser som underlättar väl underbyggda val. Det läggs mer fokus på processen, att eleven över tid utvecklar en kompetens att välja, inte i första hand enbart på att stödja eleverna vid själva valen.

5 Utmaningar

Skolverket konstaterar att intresset för insatserna har varit stort. Många huvudmän har lagt ökat fokus på studie- och yrkesvägledning och planerar åtgärder för att stärka vägledningen. Detta gäller i huvudsak de kommunala huvudmännen. Trots

²⁵ Begreppet används i Europa och inom ELGPN (European Lifelong Policy Network) och avser en förmåga att hantera återkommande val. Skolverkets Allmänna råd för studie- och yrkesvägledning SKOLFS:2013:180, sid 13.

²⁶ An Analysis of the Career Development Items in PISA 2012 and of their Relationship to the Characteristics of Countries, Schools, Students and Families, ELGPN Research Paper No. 1, 2014.

²⁷ Utbildningsstyrelsen är Finlands motsvarighet till Skolverket.

det stora intresset menar Skolverket att de utvecklingsområden för att stärka studie- och yrkesvägledningen som beskrivits inledningsvis till stora delar kvarstår. Då studie- och yrkesvägledningen länge varit eftersatt hos huvudmännen bedömer Skolverket att förbättringsarbetet måste vara en process över relativt lång tid. Det finns anledning att särskilt fokusera två kritiska områden för att nå resultat i utvecklingsarbetet.

5.1 Att nå huvudmän och rektorer

Skolverkets erfarenheter som rapporterades i mars 2014 kvarstår, att förutsättningen för att få genomslag för studie- och yrkesvägledningen är att huvudmännen och rektorerna prioriterar verksamheten och ger den goda förutsättningar. Styrning och ledning av denna verksamhet har avgörande betydelse. Vikten av att stärka studie- och yrkesvägledningen, öka möjligheten för elever att göra väl underbyggda val, förebygga avhopp och programbyten behöver hamna högre upp på rektorernas och huvudmännens agenda.

Det är fortsatt en stor utmaning att nå rektorer och beslutsfattare som är ansvariga för att organisera verksamheten. Dock kan ett successivt ökat intresse för Skolverkets satsningar konstateras. En erfarenhet är också att när det väl uppstår ett möte och en dialog om vilka möjligheter studie- och yrkesvägledning kan spela här, så ökar medvetenheten om vägledningens betydelse.

I de erfarenheter projektet har ges en bild av att när studie- och yrkesvägledning integreras i undervisning ser eleverna mål och mening med skolan och upplever större motivation att lära. I sammanhanget blir också elevenkäten i Sveriges kommuner och landstings (SKL) *Öppna jämförelser* intressant. I denna framkommer tydligt vikten av att utveckla undervisningen så att eleverna blir nyfikna och får lust att lära.²⁸

5.2 Att skapa kunskap om och förståelse för begreppet studie- och yrkesvägledning

I enlighet med formuleringarna i skollagen²⁹ och i läroplanerna³⁰ utgår Skolverket från studie- och yrkesvägledningen som en helhet, dvs. en studie- och yrkesvägledning som är hela skolans ansvar, som genomsyrar alla årskurser och alla ämnen för att möjliggöra elevens väl underbyggda val.

Skolverket kan konstatera att det råder viss osäkerhet kring begreppet hos målgrupperna. Studie- och yrkesvägledning uppfattas fortfarande ofta som synonymt med, och alltför avgränsat till det arbete och den yrkesroll studie- och yrkesvägledaren har. Även studie- och yrkesvägledarna själva gör detta misstag.

²⁸ SKL Öppna jämförelser grundskola 2014, Elevernas syn på skolan, SKL:s enkät.

²⁹ Skollagen (2010:800) 10 kap. 2 §

³⁰ Lgr11 (SKOLF 2010:37) avsnitt 2.6 och Lgy11 (SKOLF 2011:144) avsnitt 2.4

Skolverket identifierar flera olika målgrupper: studie- och yrkesvägledare, lärare och rektorer. Dessa målgrupper har enligt läroplanerna ansvar för studie- och yrkesvägledningen i skolan. Det är därför angeläget att få dessa att samarbeta inom området.

Även huvudmän, skolledare och kommunala skolpolitiker är en målgrupp för informationsinsatser. De har ansvar för att prioritera och organisera verksamheten så att den ges möjlighet att vara hela skolans ansvar, samt att begreppen och ansvarsfördelningen är tydliga.

Studie- och yrkesvägledningen är ofta en lågt prioriterad verksamhet. Det är därför angeläget att Skolverket fortsätter att kontinuerligt bidra till att skapa förståelse hos skolledning och skolpersonal för att studie- och yrkesvägledningen ingår i det systematiska kvalitetsarbetet.³¹

Dessa är stora utmaningar i strävan att få skolan att genomföra intentionerna i styrdokumentet och därmed kvalitetsutveckla studie- och yrkesvägledningen.

På många håll uppmärksammas vikten av studie- och yrkesvägledning och de möjligheter en stärkt vägledning kan bidra till. Ytterligare en utmaning är att svara mot de önskemål om att delta i Skolverkets utbildningspaket som genomförs tillsammans med Arbetsförmedlingen och lärosäten runt om i landet. Efterfrågan är långt mycket större än vad Skolverket har resurser för.

6 Fortsatt arbete under 2015

Under 2015 avser Skolverket att:

- utveckla och erbjuda Utbildningspaketet för att integrera studie- och yrkesvägledningen i främst grundskolan, samt undersöka möjligheterna att ansöka om ESF-medel för att utöka Utbildningspaketet runt om i landet,
- erbjuda fler kurser för vägledare, skolledare och lärare runt om i landet,
- verka för att stärka kontakterna med rektorer och utveckla det systematiska kvalitetsarbetet,
- genomföra regionala insatser för huvudmän, bl. a i samarbete med de regionala kompetensplattformarna,
- genomföra konferenser och webinarier inom vägledningsområdet,
- utveckla samverkan med andra myndigheter som arbetar med vägledningsfrågor, t.ex. Universitets- och högskolerådet,
- fortsatt utveckla stödmaterial om vägledning med inriktning mot mångkulturalitet och nyanlända,

³¹ Skolverkets Allmänna råd med kommentarer. Systematiskt kvalitetsarbete – för skolväsendet, (SKOLFS 2012:98), Skolverket 2012

- utreda hur CMS (career management skills), karriärkompetens, kan utvecklas i en svensk kontext för att kunna stärka eleverna att vara väl rustade för att hantera ständigt återkommande val av studier och arbete. Utgångspunkten är skollagens betoning på att det är elevens behov av studie- och yrkesutbildning som ska tillgodoses, och det arbete som pågår inom ELGPN kring CMS.
- i mån av utrymme ta tillvara erfarenheterna från genomförda insatser för att underlätta övergångar mellan gymnasieskolan och arbetslivet för elever med funktionsnedsättningar och erfarenheterna från konferenserna riktade mot verksamma inom grundskolan, gymnasieskolan och särskild utbildning för vuxna (inte längre ett regeringsuppdrag).

På Skolverkets vägnar

Anna Ekström
Generaldirektör

Mikaela Zelmerlöw
Undervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har Anna Ekström, Eva Durhán, Pia Enochsson, Kjell Hedwall, Annette Lilliestierna, Eva Lindgren och Jonas Nordström i Skolverkets ledningsgrupp deltagit.